

Mezar/lık

Mehmet NARLI

*Deryada sonsuzluğu fikretmeye ne zahmet!
Al sana derya gibi sonsuz Karacaahmet!*

İnsanın iki dünyalı olduğu tek an dem-i sekerat ya da sekeratü'l-mevt ise iki mekânlı olduğu tek yer de mezarlık olmalıdır. “Burada” (arzda) olduğu için insan olan varlık, metafor, hayal, his olarak değil bizatihi insan olarak hem dünyevi hem uhrevi olabilir mi? Başka bir deyişle “ölmekte olmak” mümkün müdür veya mezardaki insan hakikatte nerededir? Hem arzın içinde hem dışında, hem zamanın içinde hem dışında olmanın (bulunmanın) ne olduğunu anlamak / ne olduğuna inanmak için, “eşik”, kapının önü arkası değil ancak bir metafor olarak yorumlanabilir. Yorumlanabilir ama fazla dünyevi kalır zihni bağlamından dolayı. Yunus, “gel göresin bu sinleri” derken inanç ve iman bağlamı içinde “mezarı”, mekânsal bir yerden öteye taşır; ibret ve ikazın kendisi olan bir hâle dönüştürür. Belki de bu yüzden gelenek, mezarı, içinde yaşamının hatta bilincin devam ettiği üçüncü bir hayat olarak adlandırmış yani anlamlandırmıştır. Mezarlığın, öbür dünyanın buradan görünen ucu; dünyanın geçiciliğinin ibretli ispatı; ölümün sürekli var olduğunun ikazı olarak anlam kazanması elbette *Kur’an*’dan ve *Kur’an* kaynaklı metinlerden süzülüp iman hâlini almıştır. Ancak mezar, özellikle modern şiirde, çürümenin ya da doğaya geri dönüşün simgesel mekânı; ölüm ve öldürme isteğinin imgesi, ölüm ve aşk arasındaki çağrışımları harekete geçiren gerilimli ritmin mekânı olarak da anlamlar kazanmış durumdadır.

Birçok modern şiirde olduğu gibi Necip Fazıl’ın şiirinde de mezar/lık, inanç, iman, ölüm, hayat, zaman, mekân bağlamında temel bir gösteren olarak yer almaktadır. İlk şiir kitabı *Örümcek Ağrı*’na aldığı “Bir Mezar Taşı” (Kısakürek 1925: 13) adlı şiir, (bu şiir aynı zamanda ilk yayımlanan şiiri olarak bilinmektedir) bir mezar taşı yazısı olarak görünmektedir. *O ve Ben* adlı kitabında, çocukluğundan beri marazi bir hassasiyet, acıtan bir hayal kuvveti ve dehşetli bir korkuyla yaşadığını söyleyen (Kısakürek 1984: 22) şair, daha ilk yayımla-

Necip Fazıl

nan şiirinde ölüm ve mezar konusuna eğilerek, yaşadığı dünya içinde, korku ve endişe ile yol aldığını gösterir. “Benim de yerim bu el oldu yahu” mısrası, hem ölen hem de taşı okuyan için, ölümün kaçınılmazlığını anlatır. Her mezarlık ve her mezar taşı, yaşayanlara ölümü hatırlatan simgelerdir. Bazen de taşlardaki yazılar, geride kalanlara kendi deneyimlerini işaret ederek uyarıda bulunurlar. Şiirdeki mezar taşında da, ölen kişi ölümünü, başına taç bildiği bir sevgiliye bağlar. Kendisi, vefasız sevgilinin saçlarının boynuna geçen bir ip olduğunu anlamamıştır. Belki mezar taşını okuyanlar, bu hazin hikâyeden ibret alacaklardır.

Aynı kitaptaki “Tüten Ruh” (Kısakürek 1925: 21) şiirinde de mezarlık, yine aşk ve kadına bağlı olarak görünür. Aşkın ve kadının, ölümcül bir ilişki içinde görünmesi, bedensel arzuları ile ruhu arasında acı çeken insanı düşündürür. Necip Fazıl’ın aşkın cinselliğini öne çıkardığı ilk şiirlerinin çoğunda, bir ölüm imgesinin de görünmesinin sebebi, bu çatışma olsa gerektir. “Senden ateşine bir şifa uman/ Bari gitsin kara toprağa kansın” diyen kişi için kadın, hem erkek varlığının vazgeçilmez bir parçası hem de benliğini ezen, yok eden bir güçtür. Aşk, iç huzur arayışı ile gençliğin arzuları arasındaki uyumsuzluğu; mezar imgesi ise gençliğinin başında bunalan, ruhu daralan, kendinden kaçan, kendinden kurtulmak isteyen insanı işaret eder.

Necip Fazıl

Ya bin yıl, ya bin asır sonra o gün gelecek,
 Koklarken küllerimi mezarımda bir böcek,
 O kadar yanacak ki bir yüksüklük toprağım,
 Yerden bir damar gibi kopup fışkıracacağım
 Ve birden bakacağım, bütün eczam tükenmiş,
 Başım, toprak altında bir maden gibi pişmiş
 ...
 Başımda açılacak fânilerin seması,
 ve onların toprağa gerçek diye teması
 Bir tatlı vehim gibi içimi bayıltacak
 Toprağın koşacağım üzerinde yalnayak
 Şehrin dolaşacağım kuş gibi etrafında
 Bir beyaz hayaletin upuzun çarşafında (Kısakürek 1932: 146)

1931’de yazılan “O Gün Gelecek” adlı bu şiirde, iç huzuru arama peşindeki modern birey, “madde ötesini kurcalama”ya, ölüm, mezar hayatı ve mezardan

uyaniş imgeleriyle başlar. İç huzur bulunamadıkça, bu kurcalama, “ölüm, zaman, mekân, karanlık, aydınlık nedir” gibi sorularla “metafizik buhran”a dönüşür. Varlıklı, otoriter ve soylu bir ailenin kıymetli erkek vârisi olarak dünyaya gelmek; çocuk yaşta annesinin ölümünü yaşamak; dinin ve modern hayatın etkilerine açık olarak gençliğe geçerken bedensel arzularıyla tanışmak, bu arzuların doğurduğu olumsuz baskıyla Paris gecelerinin bohemi-ne ve kumara bağlanmak; bütün bunlardan belli belirsiz bir suçluluk duygusu yaşamak; metafizik bunalımın filizlendiği kökler olarak düşünülebilir. Bunalımın, fiziğin ötesindeki anlam ve işaretlerle çözülebileceğini hisseden Necip Fazıl, kaldırımlardan, bacalardan, otel odalarından sonra ölüme ve mezara yönelir.

Metafiziğe yöneldikçe de, yaşanan pratiğe yabancılaşır. İçindeki erosu, ölümcül etkilerle işleye işleye susturmakla yola çıkan insan, bu kez de ruhunu daraltan eşyadan ve mekândan kurtulmak ister. Bu şiir, kendi ölümünü kurgulayarak, kurtuluşunu deneylemenin şiiridir. Külleri bir böcek tarafından koklanırken, yerden bir damar gibi fişkiracak olan ruh, önce kendini, maden gibi pişmiş başını, nefesten daha ince olan derisini, fosfordan parlak ellerini görecektir ve kendini hayran hayran seyredecek; kendisinin de bir zamanlar yaşadığı fâni dünyaya dönecektir. Ruhun mezardan uyanır uyanmaz kendini seyretmesi, bunu kurgulayan ‘ben’in, kendini fizik ve fizik ötesi varlığın merkezi kılmasıyla ilgilidir. Bütün anlamların kendisinde aydınlığa kavuşmasını isteyen “ben”, içinden geçip öldüğü şehri, evi, odaları, bir de ruh olarak görmek ister. Fakat kendisinin dünyadayken yaşadığı korkuyu bu kez şehir yaşayacak ve “sır” yine açığa çıkmayacaktır.

Metafizik bunalım, Necip Fazıl’ın tasavvufi algıdan geçerek dinle buluşması ile son bulur. Onun durağı artık, Batılı anlamdaki mistik arayışlar değil, İslam inancı merkezinde marifeti arayan tasavvuftur. Çünkü artık Abdülhakim Arvasi, “çocukluğundan ve ilk gençlik yıllarından beri masal gibi bir rüya ikliminden karanlık ve karışık haberler toplayan şaire, aydınlık ve dümdüz gerçeği” (Okay 1987: 59) vermiştir. “Karacaahmet” şiiri, bu inancı yüklenen şairin mezarlığa yeniden dönüşüdür. Yeniden döner ve orayı, iki dünyanın gerçekliğini ve anlamını işaret eden, buraya ve öteye ait bir “eşik mekân” olarak işler:

Necip Fazıl

Deryada sonsuzluğu fikretmeye ne zahmet!
 Al sana derya gibi sonsuz Karacaahmet!
 Göbeğinde yalancı şehrin, sahici belde;
 Ona sor; gidenlerden kalan neymiş elde?
 Mezar, mezar zıtların kenetlendiği nokta;
 Mezar, mezar varlığa yol veren geçit, yokta...
 Onda sırların sırrı: Bulmak için kaybetmek.
 Parmakların saydığı ne varsa tüketmek (Kısakürek 1981: 130)

Yahya Kemal'in deniz ve sonsuzluk arasında kurduğu ilgiye kinayeli bir gönderme gibi düşünülebilecek ilk mısradan sonra Karacaahmet, varlığı anlamının mekânı olarak görünmeye başlar. Şehir, insanların ihtiraslarının, gururlarının, korkularının ve maddi arzularının kurduğu bir mekândır ve bu hâliyle sonsuz gerçeklik karşısında ancak dünyevi bir dekordur. Mezarlık bu dekorun bir parçası gibi görünse de, aslında bütün insanları kendinde toplayarak, bu dekora, gerçekliğin kendisinde saklı olduğunu ima eder. "Zıtların kenetlendiği nokta"dır mezarlık; dünyanın bir ucunda duruşuyla dünyalı; dünyaya ait hiçbir şeyi içine almamasıyla öte dünyalıdır. Varlık ve yokluğun karşılaştığı, bulunduğu mekândır. Ona giren dünyadan çıkar; ondan çıkan ise zaman ve mekânın olmadığı sonsuzluğa geçer. Bu yanı sıra mezarlık bir "geçit"; bir "eşik mekân"dır. Benliğin çeşitli arzularının baskısıyla yalanı, çıkarı, riyayı yüklenenler, eşikten geçmezler; bulunacak şey, eşğin öte tarafındadır fakat bunu bulmak için, bütün parmak hesaplarını, mühendislikleri, ihtirasları kaybetmek gerekir. Mezarlık, "ebedî gençliğin taht kurduğu yerdir"; çünkü ebedî olan ölümdür; zaman, ölüm dışında her şeye hükmeder ve yaşlandırır. "Karacaahmet bana neler söyler neler" mısrası, Yunus Emre'nin "gel göresin bu sinleri" mısrasını hatırlatır. Mezarlıkla derviş arasında hakikate ilişkin bir konuşma olmaktadır. Ama dünyalık yüklerinden kurtulamayanlar, bu dilden anlamamaktadır. Mezarlık, insanın doğar doğmaz kendine doğru geldiğini bilir ama insan, mezarlığın bunu bildiğinden habersizdir; yani aslında doğumla ölümün aynı olduğunun ve zamanın "yekpare bir an" olduğunun farkında değildir. Karacaahmet'in dilini anlayan insan, hakikate temas etmiş olur. Hakikat ise, insanın kullukta sınanmak için bu muşamba dekor olan dünyada bir süre eğlendiğidir. "Acıklı talih", insanın asıl yurdundan ayrılmasına gönderme yaptığı gibi, hem var olan hem de var oluşunun "hikmet"ini bilmeyen insanın trajik durumunu da işaret eder. Karacaahmet'in taşlarına kapanıp ağlayan tarih, hem insanlık tarihinin hakikatten uzaklaşmasına hem de Müslüman Türk tarihinin, kulluk bilincinden yani adaletli, hakkaniyetli yaşayışından uzaklaşmasına atıftır.

Necip Fazıl